

DOI 10.31651/2524-2660-2019-3-135-140

ORCID 0000-0003-1449-6257

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Олександр Васильович,

аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
e-mail: zagrebus@ukr.net

УДК 37.011.33: 37.013.77

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена знаходженню нових підходів до розв'язання проблеми формування готовності курсантів і студентів гуманітарного профілю до професійної самореалізації.

Проведено й проаналізовано результати опитування викладачів і курсових офіцерів із метою з'ясування їхнього ставлення до застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.

Описано педагогічні можливості засобів інформаційно-комунікаційних технологій, які є сприятливими для формування готовності

майбутніх офіцерів до професійної самореалізації.

Запропоновано розширювати знання викладачів і курсових офіцерів про інструменти інформаційно-комунікаційних технологій під час занять у Школі молодих викладачів.

Ключові слова: *готовність особистості; курсанти; освітній процес; інтерактивні методи і форми навчання і виховання; соціальні мережі; блог.*

Постановка проблеми. Нині підготувати випускника для проходження військової служби в підрозділах і частинах Національної гвардії України, здатного для мобільного прийняття обґрунтованих управлінських рішень і міжнародної співпраці, неможливо без інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Застосування ІКТ у роботі з курсантами й студентами гуманітарного профілю обумовлено, перш за все, специфічними умовами навчання в подібних закладах. Такі фахівці мають бути готовими до екстремальної діяльності, суть якої полягає в спілкуванні й коригуванні поведінки правопорушників, створенні соціально-психологічного клімату у військових колективах, вивченні психологічних і гуманітарних аспектів надзвичайних подій, конфліктів. Окрім сказаного вище, знання й уміння застосовувати ІКТ у правоохоронній діяльності розширюють межі професійної самореалізації військовослужбовців і підвищують їхній імідж.

На основі **аналізу останніх досліджень і публікацій** [1–13] виокремимо головні ідеї вчених, які суттєво вплинули на дослідження, як-от:

- очевидною є комп'ютеризація всіх галузей людської діяльності, її переваги й практична значущість у розв'язанні багатьох навчальних і професійних завдань, до того ж майбутнім фахівцям необхідно оволодівати комп'ютерною грамотністю (В. Биков, О. Торубара);

- використання засобів ІКТ (соціальні мережі, цифрові освітні ресурси, гаджети, хмарні технології, 3D-моделювання) позитивно впливає на якість освіти, зокрема вітчизняні й іноземні студенти надають перевагу соціальним мережам, завдяки яким вони не лише розв'язують освітні завдання, але й спілкуються, розважаються (У. Бримкулов, Ч. Жумабаєва, О. Кириченко, Ф. Майнаєв, А. Рибалко);

- готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності, саморозвитку й самовдосконалення є інтегральним утворенням особистості, яке виявляється в цілеспрямованих змінах мотиваційно-особистісної сфери людини, розширенні компетентностей, необхідних для освоєння професії, формуванні здатності до рефлексії й коригуванні власного досвіду (Т. Ковалькова, Е. Остапенко, З. Туряниця);

- підвищення ефективності процесу формування готовності майбутніх фахів-

ців до професійної діяльності, саморозвитку й самовдосконалення вимагає створення відповідних педагогічних умов, а саме: забезпечення позитивної мотивації учасників освітнього середовища, використання активних методів і форм роботи в освітньому процесі, створення особистісно зорієнтованого середовища в закладах вищої освіти, доповнення змісту фахових дисциплін для формування знань, умінь щодо здійснення самовдосконалення; організація самостійної роботи студентів засобами ІКТ, підвищення кваліфікації викладачів із питань формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, саморозвитку й самовдосконалення (Т. Ковалькова, Е. Остапенко, К. Соцький, З. Туряниця, А. Янковець).

Мета статті – розкрити суть проблеми формування готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації засобами ІКТ, а завдання – з'ясувати ставлення викладачів і курсових офіцерів до застосування ІКТ в освітньому процесі; розширити знання про засоби ІКТ, необхідні для формування готовності майбутніх офіцерів до професійної самореалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах педагогічного експерименту на базі гуманітарного факультету № 4 Національної академії Національної гвардії України (спеціальність «Філологія», «Психологія») викладачам і курсовим офіцерам (разом 152 особи) із метою з'ясування ставлення до застосування ІКТ в освітньому процесі було запропоновано відповісти на підготовлені запитання. Наведемо приклади запитань і відповідей.

1. Яким методам і формам навчання та виховання курсантів і студентів Ви надаєте перевагу?

Найбільша кількість респондентів (56%) назвала інтерактивні методи і форми навчання та виховання курсантів і студентів, оскільки вони підвищують інтерес до навчання й захоплюють учасників освітнього процесу так, що ті не мають часу на відволікання. До того ж вони формують комунікативну компетентність, що співпадає з вимогами гуманітарного фаху. Зазначені викладачами й курсовими офіцерами інтерактивні методи і форми навчання та виховання курсантів і студентів ми об'єднали в такі групи:

а) інтерактивні групові – інтерв'ю, складання колективних історій, розігрування скетчів, інтерактивні лекції, метод проектів, підготовка презентації до теми доповіді, практичні заняття з чітким наведенням прикладів, проведення бінарних занять з авторитетними особистостями, проблемна лекція, лекція-візуалізація, інтерактивна лекція, лекція з розбором конкретних ситуацій;

б) дискусійні – бесіди, обговорення проблемних питань, метод кейсу, дискусії, перемовини, вікторини, круглі столи, семінари, мозковий штурм, конференції;

в) ігрові – інтерактивні ігри, змагання, креативні диктанти, ігри-ходилки, ділові та рольові ігри, комунікативні ігри в групах;

г) виховні заходи – тематичні вечори, позааудиторні екскурсії.

Викладачі впевнені в тому, що слід звертати увагу на актуальність матеріалів та їх відповідність вимогам і викликам сьогодення – неможливо навчити та зацікавити студентів і курсантів заняттями, що базуються на застарілих методах навчання, які нині вважаються не повністю дієвими.

Значно менша кількість респондентів (30%) надала перевагу методам і формам контролю навчально-пізнавальної діяльності курсантів і студентів, як-от: проведення тестів та контрольних робіт, швидкі письмові опитування, розв'язання задач, із тематики змістового модуля, контроль за самостійною підготовкою. Пояснимо це вимогами до організації освітнього процесу, його контроль-оцінювальної функції.

Занадто невелика кількість респондентів (14%) назвала впровадження дистанційної форми навчання для слухачів заочної форми навчання. Вони переконані, що дистанційне навчання наразі стає популярним, оскільки забезпечує систематичне спілкування й навчальні консультації на відстані, економить час і грошові витрати на переїзди. До таких форм роботи зі студентами викладачі віднесли презентації, знімання відеороликів – екскурсій, відеоблог.

2. Які методи і форми навчання і виховання, на Вашу думку, сприяють формуванню готовності курсантів та студентів до професійної самореалізації?

Найбільша кількість респондентів (51%) відповіли, що інтерактивні методи і форми навчання та виховання курсантів і студентів усе більше посідають чіль-

не місце в процесі навчання й викладання. Заняття стають більш цікавими для студентів та курсантів, якщо наповнити їх візуалізацією – відеофрагментами, презентаціями тощо.

Певна кількість респондентів (26%) надає перевагу таким методам і формам навчання і виховання курсантів і студентів, що найбільш впливають на формування професійної комунікативної компетентності й мовленнєвої культури. Вони виокремили такі, як: вправи на розвиток монологічного та діалогічного мовлення, лексико-граматичні вправи, інсценування, вправи на розвиток критичного мислення, складання портфоліо, заняття-залік, завдання із завчасно підготовленими помилками, заняття-візуалізація, заняття прес-конференція, заняття-гра «Що? Де? Коли?», заняття-гра «КВК», заняття-гра «Поле чудес», заняття-гра «Брейн-ринг» чи заняття-гра «Що? Де? Коли?», «КВК», «Поле чудес», «Брейн-ринг»), заняття-аукціон, заняття вистава, анкетування, соціологічне навчальне дослідження, нові ігри-додатки.

Деякі респонденти (23%) зазначили, що залучають курсантів і студентів до підготування доповідей і комп'ютерних презентацій, створення власних відеофрагментів використання сучасних технологій (додатки, онлайн тести, блоги, інфографіки), а також проводять лекції і заняття з використанням мультимедійної техніки.

3. Із якими труднощами Ви стикаєтесь під час застосування ІКТ у роботі з курсантами й студентами?

Респонденти (47%) зауважують на тому, що труднощі створюють не обладнані відповідним чином аудиторії; обмежений доступ до технічних засобів, нерідко технічні засоби не працюють; «застарілі» форми роботи деяких викладачів і курсових офіцерів.

На жаль, як зазначають викладачі й курсові офіцери (30%), труднощі обумовлені відсутністю в курсантів і студентів бажання навчатися, а також втомленістю службою і браком сили волі, загартованості, терплячості, витривалості.

Викладачі та курсові офіцери (23%) стверджують про те, що використання активних методів навчання і виховання курсантів та студентів займає багато часу на підготовку; заважає нерозуміння переваг активного навчання з боку керівництва та формальний підхід з боку організаційних відділів, скорочення го-

дин із року в рік на предмети гуманітарного циклу; гальмує відсутність керівних документів, наказів стосовно заохочення інноваційних підходів до освітнього процесу.

Отже, нами з'ясовано ставлення викладачів до застосування ІКТ в освітньому процесі, що характеризується несистемним використанням ІКТ у навчанні і вихованні курсантів і студентів унаслідок слабкого технічного оснащення, скорочення годин на вивчення навчальних дисциплін, надмірного завантаження учасників освітнього процесу.

У Школі молодих викладачів було розширено знання викладачів про засоби ІКТ, необхідні для формування готовності майбутніх офіцерів до професійної самореалізації. Наведемо фрагмент інформації, наданої нами викладачам.

На основі аналізу наукової літератури [1–13] і власного досвіду зазначимо, що ІКТ впливають не лише на спосіб отримання, передавання й обробки інформації, але й зумовлюють виникнення нових способів самореалізації, самовираження й самоствердження особистості, що може відбуватися як on-line, так і off-line.

За цих обставин професійна самореалізація за допомогою засобів ІКТ, на наше припущення, може відбуватися через: 1) власний web-сайт (сторінка в соціальній мережі, сайт, блог); 2) мережні проекти (для освітян – на кшталт «Всеосвіта», «На Урок», «Учительський журнал on-line»); 3) власні продукти ІКТ (презентації, інфографічні й інтерактивні плакати, теги слів, карти розуму). Для фахівців освітньої галузі способом професійної самореалізації є також проведення відеоуроків, відеолекцій, вебінарів.

Найбільш поширеним засобом ІКТ, що сприяє професійній самореалізації фахівця, на нашу думку, є web-сайти (табл. 1).

Найбільш поширеним засобом ІКТ, що сприяє професійній самореалізації фахівця, на нашу думку, є web-сайти (табл. 1).

Таблиця 1

Професійна самореалізація фахівця засобами Web-сайтів

Засіб ІКТ	Характеристика засобу ІКТ	Поле професійної самореалізації
Сторінка в соціальній мережі	Електронна сторінка; web-сторінка; інформаційний ресурс, доступний у Всесвітній павутині всім відвідувачам	Самореклама на ринку праці; залучення до комунікативної взаємодії; використання для обміну актуальною інформацією в професійних колах
Сайт	Сукупність електронних документів; сукупність web-сторінок	Презентація професійних умінь і навичок (для освітян – методичні розробки, конспекти, електронні дидактичні ресурси, відеоуроки), результатів діалогу й комунікативної взаємодії (для освітян – із колегами, здобувачами освіти, батьками), здійснення проектів завдяки освітнім платформам
Блог	Електронний щоденник; електронний особистий ресурс; web-сайт у мережі Інтернет, вміст якого регулярно оновлюється	Створення портфолію, креативного резюме
Оновлений Google-сайт	Сайт, створений на основі додатків Google	

Популярність Web-сайтів забезпечує здатність утримувати значну, можна навіть стверджувати, лівову частину інтернет-користувачів. За висловом Ф. Майнаєва [7; 8], створивши серед користувачів ефект ейфорії від участі у віртуальному спілкуванні заради участі на початку свого виникнення, сучасні соціальні мережі стали необхідним інструментом у всіх сферах людської життєдіяльності. Наразі сторінку у Facebook наші сучасники використовують для презентації себе як політика (О. Ляшко, П. Порошенко), письменника (С. Жадан, О. Забужко), музиканта (В. Бронюк,

С. Вакарчук), педагога (О. Авраменко, Л. Гриневич).

Користувачі як усіма знані, так і пересічні, відомі обмеженому колу, залишають дописи, розміщують у мережах фото й результати своєї праці (твори, статті, картини, малюнки, поезії, меми, комікси, відеоролики), що, безперечно, сприяє їхній самореалізації, спонукає до саморозвитку.

Серед освітян дедалі популярності набуває блог – інформаційна технологія, яка підтримує функціонування в Інтернеті невеликого Web-сайту, Web-оглядача, що містить особистий щоден-

ник певного автора, його журнал подій у мережі, до якого він додає подані у зворотному хронологічному порядку ті чи інші записи, зображення або об'єкти мультимедіа [1].

Популярність блогів у галузі освіти забезпечують великий педагогічний потенціал; доступність створення, що не вимагає знання мови програмування; легкість у користуванні; автоматичний зворотний зв'язок, який забезпечує обмін повідомленнями про появу нової інформації, пов'язаної з попередніми повідомленнями; безкоштовність, адже поруч із платними платформами для створення блогу існують безкоштовні, наприклад, Google Blogger [8].

Метою ведення блогів авторами-освітянами, як показує аналіз 30-ти Web-ресурсів, вибраних випадково, є обмін досвідом, надання колегам допомоги в підготовці до проведення занять, виховних і методичних заходів. Серед сторінок у більшості мережових щоденників є «Візитна картка», «Мої досягнення», «Результативність роботи», «Мої конспекти», «Авторські заняття». Уміння презентувати себе в мережі – новий виклик інформаційного світу майбутньому фахівцеві. Блог є засобом презентації як складової професійної самореалізації автора серед колег (знайомими й незнайомими), здобувачів освіти, батьків, громадськості. Тому випускник закладу вищої освіти повинен бути готовим до професійної самореалізації засобами ІКТ.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, готовність майбутнього фахівця до професійної самореалізації є інтегральним утворенням, яке складається з інформаційної обізнаності щодо способів самореалізації, базових умінь і навичок, а також особистісних якостей. На основі аналізу результатів анкетування викладачів і курсових офіцерів ступінь застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час роботи з курсантами і студентами гуманітарного профілю в закладах із специфічними умовами навчання задовільним не можна назвати. Практично необхідним є забезпечення інформаційної обізнаності учасників освітнього процесу про сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють професійній самореалізації. Школа молодих викладачів є осередком підвищення

кваліфікації викладачів і курсових офіцерів із питань формування готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

У подальшому слід орієнтуватися на перспективу використання засобів ІКТ у колективній діяльності учасників освітнього процесу, дослідити їх переваги й недоліки, розробити механізми організації такої діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Биков В.Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. пр.* Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. №13(20). С. 3–18.
2. Дидактичні матеріали до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів суспільно-гуманітарного профілю в закладах вищої освіти: навч.-метод. посіб. Уклад. Ф. Майнаєв, Л. Рибалко. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2018. 66 с.
3. Жумабаєва Ч.Н., Бримкулов У.Н. Социальные сети, цифровые образовательные ресурсы и гаджеты: мнение студентов Кыргызстана и Казахстана. *Международный журнал экспериментального исследования.* 2019. №1. С. 5–10.
4. Кириченко О. Критерії формування готовності до професійної діяльності інженерів на основі 3D-моделювання. *Освітлогічний дискурс.* №3–4 (18–19). 2017. С. 296–308.
5. Ковалькова Т.О. Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук. Київ. 2016. 390 с.
6. Ковальчук М.О. Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі: дис. ... канд. пед. наук. Житомир. 2017. 282 с.
7. Майнаєв Ф.Я. Використання соціальних мереж у on-line-навчанні. *Innovation solutions in modern science.* Dubai. 2016. Вип. № 2(2). С. 22–30.
8. Майнаєв Ф.Я. Smart-цілі як інструмент створення навчального блогу. *Освіта і доля нації: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 жовтня.* 2016 р. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2016. С. 125–128.
9. Остапенко Е.О. Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ: Ін-т вищ. Освіти, 2016. 22 с.
10. Соцький К.О. Формування готовності майбутніх молодших медичних спеціалістів до професійного самовдосконалення: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький: Хмельниц. нац. ун-т, 2016. 21 с.
11. Торубара О.М. Формування готовності у майбутніх учителів трудового навчання до використання інформаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук. Чернівці. 2009. 374 с.
12. Турияница З.В. Модель формування готовності до професійного самовдосконалення в майбутніх майстрів виробничого навчання. *Науковий огляд.* 2016. Т. 1, № 22. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/676>
13. Янковець А.В. Експериментальне обґрунтування ефективності підготовки майбутніх військових перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Соціалізація особистості: зб. наук. праць.* Київ: Логос, 2005. Т. XXIV. С. 165–179.

References

1. Bykov, V.Yu. (2012). Problems and prospects of informatization of the education system of Ukraine. *Scientific journal of MP Dragomanov NPU. Series 2: Computer-Centered Learning Systems: A Collection of Scientific Papers*. Kyiv: NPU named after M.P. Dragomanov. 13(20). 3–18.
2. Didactic materials to the application of information and communication technologies in the education of students of social and humanitarian profile in higher education institutions: a textbook (2018). In F. Mainayev, L. Rybalko (Compiled). Kharkiv: GS Skovoroda KhNPU. 66 s.
3. Zhumabaeva Ch. N., Brymkulov U. N. (2019). Social networks, digital educational resources and gadgets: the opinion of students of Kyrgyzstan and Kazakhstan. *International Journal of Experimental Research*. 1. 5 – 10.
4. Kirichenko, O. (2017). Criteria of formation of readiness for professional activity of engineers on the basis of 3D-modeling. *Educational discourse*. 3–4 (18–19). 296–308.
5. Kovalkova, T.O. (2016). Formation of future psychologists' readiness for professional activity in aviation in the process of professional training. PhD Dissertation. Kiev. 390 p.
6. Kovalchuk, M.O. (2017). Forming the readiness of future teachers to use multimedia educational systems in elementary school. PhD Dissertation. Zhytomyr. Zhytomyr. 282 p.
7. Mainayev, F.Ya. (2016). Use of social networks in on-line training. *Innovation solutions in modern science*. Dubai. 2(2), 22–30.
8. Smart Goals as an Educational Blogging Tool. Education and the Fate of the Nation: Proceedings of the XVIIth International Scientific and Practical Conference, 28–29 October. Kharkiv: KhNPU im. G.S. Skovorody. 125–128.
9. Ostapenko E. O. (2016). Ostapenko, E.O. (2016). Formation of future economists' readiness for professional self-development. (PhD Dissertation). Thesis. Kiev: Institute of Higher Education of NAPS of Ukraine. 22 s.
10. Sotsky, K.O. (2016). Formation of readiness of future junior medical specialists for professional self-improvement. (PhD Disstrnanion). Thesis. Khmelnytsky: Khmelnytsky National University. 21 s.
11. Torubara, OM (2009). Formation of readiness of future teachers of labor training to use information technologies (PhD Dissertation). Thesis. Chernihiv. 374 s.
12. Turyanitsa, ZV (2016). Model of formation of readiness for professional self-improvement in future masters of industrial training. Scientific review. 1, 22. Retrieved from <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/676>
13. Yankovets, A.V. (2005). Experimental substantiation of the effectiveness of training of future military translators by means of information and communication technologies. *Socialization of personality: a collection of scientific works*. Kiev: Logos. XXIV. 165–179.

ZAHREBELNYI Oleksandr,

Postgraduate Student of General Pedagogics and Pedagogy of the Higher School Department,
Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda,

**FORMATION OF FUTURE OFFICERS' READINESS TO PROFESSIONAL SELF-REALIZATION
BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

Summary. This article is based on the contradiction between the transient changes in education associated with the use of information and communication technologies in the educational process and lack of use of the pedagogical capabilities of these tools in the process of forming the readiness of future specialists for professional self-realization.

Purpose of the article is the disclosure of the essence of the problem of forming the readiness of future specialists to professional self-realization by means of information and communication technologies, and the tasks are to define the attitude of teachers and course officers to the application of information and communication technologies in the educational process; to expand their imagination about the means of information and communication technologies that are necessary to form the readiness of future officers to professional self-realization.

Methods of the research are the analysis of scientific literature, questionnaires, interviews, generalization and comparison of various information and communication technologies means.

Results. The largest number of respondents (56%) prefer interactive methods and forms of training and education of cadets and students as they increase the interest in learning and involve participants into the educational process. Among surveyed teachers and course officers 47% of people emphasize the poor technical equipment of the educational process, which impedes the effective use of information and communication technologies in working with cadets and students.

Originality. For the first time a questionnaire has been formulated and filled in to define the attitude of teachers and course officers to the application of information and communication technologies. The means of information and communication technologies, which maximally contribute to the professional self-realization of future officers are singled out. The research ideas developed in the work of the School of Young Teachers have been implemented.

Conclusion. Based on the analysis of the results of the questionnaire of teachers and course officers, the degree of the use of information and communication technologies in their work with cadets and students of the humanitarian profile in institutions with specific learning conditions can not be described as satisfactory one. It is practically necessary to ensure the awareness of the participants in the educational process about modern means of information and communication technologies that promote professional self-realization. The School of Young Teachers is the center for the improvement of the skills of teachers and course officers on the issues of forming the readiness of future specialists for professional self-realization through means of information and communication technologies.

Keywords: personality readiness; cadets; educational process; interactive methods and forms of education and training; social networks; blog.

Одержано редакцією 01.08.2019
Прийнято до публікації 30.08.2019